

SEYYİD NESİMİ'NİN TUYUĞLARINDA PARALELİZM PARALLELİSM İN SAYYİD NESİMİ'S TUYUGHS

HÜSEYİN YILDIZ*

Öz

Türk dil bilimindeki çalışmaların XXI. yüzyıldan itibaren kümelendiği alt kollarından biri olan stilistik (biçem bilimi), aynı zamanda edebiyat bilimini de yakından ilgilendirmektedir. Eski Türkçeden Türkiye Türkçesine uzanan zaman diliminde özellikle manzum eserlerde görülen paralelizmin, Azerbaycan sahası Eski Oğuz Türkçesiyle yazan ve Klasik Türk edebiyatı şairleri arasında sayılan Seyyid Nesimi'nin şiirlerinde de yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada Seyyid Nesimi'nin stilistik kabiliyetinin bir ürünü olarak paralelizm örnekleri ele alınacaktır. Amaç Seyyid Nesimi'nin tuyuğlarındaki paralel ifadelerden hareketle, yazarın edebî kabiliyetini ortaya koymaya katkıda bulunmaktır. Nesimi'nin tuyuğlarının tespitinde temelde altı çalışmadan faydalanılmıştır: Köksal 2000, Zülfe 2005, Köksal 2009, Çalka 2019, Özdemir 2020a, Özdemir 2020b. Bu altı çalışmaya ilave olarak gerektiğinde Kürkçüoğlu 1973 ve Ayan 2014 ile de karşılaştırmalar yapılmıştır. Böylelikle 600 tuyuğ tespit edilmiştir. Çalışmada Yıldız 2018 sınıflandırması temelinde geliştirmeler yapılarak; veriler üç kategori esaslı sınıflandırmaya tabi tutulmuş, değerlendirmeler de bu sınıflandırma üzerinden yapılmıştır. Seyyid Nesimi'nin tuyuğları paralelizm bakımından incelendiğinde, rastlanan çok sayıda örnek üç ana kategoride tasnif edilmiştir: tam paralelizm, kısmi paralelizm ve parçalı paralelizm. Tespit edilen örneklerden dörder veri her kategoride ayrıca ele alınmış, diğer örneklerin ilgili bölüm sonunda yalnızca numarası belirtilmiştir. Kelime (K), ek (E) ve bağlayıcı ögeler (B) kısaltmalarıyla gösterilmiş, birden fazla dizede ortaklık gösterilenler kalın kodlanmıştır. Tam paralelizm örneklerinde eklerin kelimelere göre daha az kullanıldığı ancak ortaklık bakımından daha etkili olduğu görülmektedir. Yine bu kategoride bağlayıcı ögeler de ortaklık bakımından dikkat çekmektedir. Tuyuğlardaki tam paralelizme dair veri numaraları Ç/193, Ç/201, Ç/334 = Z/29, Ö/1/169 şeklinde gösterilebilir. Kısmi paralelizm örneklerinde kelime – ek dağılımı birbirine yakındır. Ortaklık bakımından ise eklerin daha üstün olduğu, bağlayıcı ögelerin ise genel olarak varlık gösteremediği tespit edilmektedir. Tuyuğlardaki kısmi paralelizme dair veri numaraları Ç/9, Ç/24, Ç/67, Ç/138, Ç/177, Ç/194, Ç/210, Ç/292 ve Ö/1/57 şeklinde gösterilebilir. Parçalı paralelizm verileri üç parçalı ve iki parçalı olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Üç parçalı paralelizm örneklerinde tuyuğun bir dizesi dışta bırakılmış ve kalan üç dize değerlendirilmiştir. Kelime – ek – bağlayıcı öge dağılımı birbirine yakın olan dizelerde ortaklık bakımından da yine üç kategoride sayıca yakınlık görülmektedir. Tuyuğlardaki üç parçalı paralelizme dair veri numaraları Ç/57, Ç/113, Ç/152, Ç/161 = Z/6, Ç/163, Ç/211, Ç/291, Ç/297, Ç/337= K2/2, Ö/1/58, Ö/1/119, Ö/1/131, Ö/1/162, Ö/1/191, Ö/1/192, K1/18, K1/26 ve K1/36 şeklinde gösterilebilir. İki parçalı paralelizm örneklerinde tuyuğun iki dizesi dışta bırakılmış ve kalan iki dize değerlendirilmiştir. Kelimelerin ek ve bağlayıcı ögelerin toplamı oranında dağılım gösterdiği, ortaklık bakımından ise üç kategoride sayıca yakın olduğu tespit edilmektedir. Tuyuğlardaki iki parçalı paralelizme dair veri numaraları Ç/49, Ç/50, Ç/66, Ç/69, Ç/73, Ç/144, Ç/289, Ç/293, Ç/330, Ç/336= K2/1, K1/31, Ö/1/12, Ö/1/33, Ö/1/43, Ö/1/56, Ö/1/58, Ö/1/118, Ö/1/130, Ö/1/179 ve Ö/1/188 şeklinde gösterilebilir. Tuyuğlarda düzensiz paralel yapılar da rastlanmaktadır, ancak bunlar paralelizm bakımından olgunlaşmadıkları için, kelime – ek –

Araştırma Makalesi / Künye: YILDIZ, Hüseyin. "Seyyid Nesimi'nin Tuyuğlarında Paralelizm". Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 113 (Mart 2025), s. 85-104. <https://doi.org/10.60163/tkhcbva.1470533>

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, E-mail: turkbilimci@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8055-7946.

bağlayıcı öge esaslı diziliş ve sayı analizlerine uygun değildir. Tuyuğlardaki düzensiz paralel yapılara Ç/6, Ç/235, Ç/284, Ö1/15, Ö1/59, Ö1/194, K1/2 ve K1/18 numaralı veriler örnek gösterilebilir. Sonuç olarak Seyyid Nesîmî'nin tuyuğlarından hareketle tespit edilen paralelizm örnekleri müellifin stilistik kabiliyetini ortaya koymada etkili olmaktadır. Bu verilerin diğer müelliflerin tuyuğlarıyla karşılaştırılması, Nesîmî'nin edebî konumunu belirlemede şüphesiz daha etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Stilistik, Paralelizm, Eski Oğuz Türkçesi, Seyyid Nesîmî, Tuyuğ.

Abstract

Stylistics, which is one of the sub-branches of Turkish linguistics since the XXI century, is also closely related to the science of literature. It is seen that parallelism, which is seen especially in verse works in the time period extending from Old Turkic to Turkey Turkish, is also used intensively in the poems of Seyyid Nesîmî, who writes in Old Oghuz Turkic in Azerbaijan and is counted among the poets of Classical Turkish literature. For this reason, in this study, examples of parallelism as a product of Seyyid Nesîmî's stylistic ability will be discussed. The aim is to contribute to revealing the author's literary talent based on the parallel expressions in Seyyid Nesîmî's tuyuğs. Basically, six studies were used to identify Nesîmî's tuyuğs: Köksal 2000, Zülfe 2005, Köksal 2009, Çalka 2019, Özdemir 2020a, Özdemir 2020b. In addition to these six studies, comparisons were made with Kürkçüoğlu 1973 and Ayan 2014 when necessary. Thus, 600 tuyuğs were identified. In the study, improvements were made on the basis of Yıldız 2018 classification; the data were subjected to a classification based on three categories, and the evaluations were made based on this classification. When Seyyid Nesîmî's tuyuğs were analysed in terms of parallelism, a large number of examples were classified into three main categories: complete parallelism, partial parallelism and partial parallelism. Four of the identified examples are analysed separately in each category, and only the numbers of the other examples are given at the end of the relevant section. Word (K), affix (E) and binding elements (B) are indicated by abbreviations, and those showing commonality in more than one line are bold coded. In examples of full parallelism, it is seen that affixes are used less than words but are more effective in terms of commonality. In this category, binding elements also draw attention in terms of commonality. The data numbers for full parallelism in Tuyuğs can be shown as Ç/193, Ç/201, Ç/334 = Z/29, Ö1/169. In examples of partial parallelism, the word-attachment distribution is close to each other. In terms of commonality, it is determined that affixes are superior and binding elements are generally absent. The data numbers for partial parallelism in Tuyuğs can be shown as Ç/9, Ç/24, Ç/67, Ç/138, Ç/177, Ç/194, Ç/210, Ç/292 and Ö1/57. Fragmentary parallelism data were analysed under two sub-headings: three-part and two-part parallelism. In the three-part parallelism examples, one line of the tuyu was excluded and the remaining three lines were analysed. The distribution of words - affixes - binding elements is close to each other, and in terms of commonality, there is a similarity in number in three categories. The data numbers for three-part parallelism in tuyuğs can be shown as Ç/57, Ç/113, Ç/152, Ç/161 = Z/6, Ç/163, Ç/211, Ç/291, Ç/297, Ç/337= K2/2, Ö1/58, Ö1/119, Ö1/131, Ö1/162, Ö1/191, Ö1/192, K1/18, K1/26 and K1/36. In the two-part parallelism examples, two lines of the tuyu are left out and the remaining two lines are evaluated. It is determined that the words are distributed in proportion to the total number of affixes and binding elements, and in terms of commonality, they are close in number in three categories. The data numbers for bipartite parallelism in Tuyuğs are Ç/49, Ç/50, Ç/66, Ç/69, Ç/73, Ç/144, Ç/289, Ç/293, Ç/330, Ç/336= K2/1, K1/31, Ö1/12, Ö1/33, Ö1/43, Ö1/56, Ö1/58, Ö1/118, Ö1/130, Ö1/179 and Ö1/188. Irregular parallel structures are also found in Tuyuğs, but since they are not mature in terms of parallelism, they are not suitable for word - affix - connective element based sequence and number analyses. Examples of irregular parallel structures in tuyuğs are Ç/6, Ç/235, Ç/284, Ö1/15, Ö1/59, Ö1/194, K1/2, and K1/18. In conclusion, the examples of parallelism identified from Seyyid Nesîmî's tuyuğs are effective in revealing the stylistic ability of the author. Comparing this data with the tuyuğs of other authors will undoubtedly be more effective in determining Nesîmî's literary position.

Key Words: Stylistics, Parallelism, Old Oghuz Turkic, Sayyid Nesimî, Tuyugh.

Giriş

Uygulamalı dil bilimin alt dallarından biri olan ve Türkçede üslup bilim veya biçem bilim olarak da adlandırılan *stilistik* (*stylistics / stylistique / стилістика*) her türden metnin, özellikle de edebi metinlerin ve/veya konuşma dilinin dil kullanımı, vurgu ve tonlamadaki tercihleri bakımından incelenmesini konu edinen bilim dalı olarak tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle stilistik; farklı bireyler tarafından farklı durumlarda veya ortamlarda kullanılan belirli dil çeşitlerine bağlı olarak şekillenen üslubu incelemektedir. Edebiyat bilimi ile dilbiliminin kesişme noktasında duran ve Türkçe literatürde *üslûp bilim / biçem bilim / deyiş bilim* gibi terimlerle de karşılanan *stilistik*, bir edebi metni oluşturan dil bilimsel unsurların nasıl, ne ölçüde ve ne amaçla kullanıldığını gösteren; dile bağlı kullanım farklılıklarını ortaya koyan bir terim olarak da değerlendirilebilir.

Felsefe, halk bilimi ve eğitim bilimlerinde *koşutçuluk* karşılığında kullanılan *paralelizm* (*koşutluk*) terimi, edebiyat incelemelerinde, özellikle şiir dilinde dizeler arasında şekil bakımından bir uyumun olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Koşutluk olarak da adlandırılan paralelizm, bir bütün içerisinde birbirini tekrar eden, birbirine denk düşen söz ve söz gruplarının kullanılması ile ilgili olup paralelizmin esasını üç husus oluşturmaktadır:

- ögelerin sayısı bakımından eşitlik
- kelimelerin birbiriyle semantik ilgisi
- yapım ve çekim bakımından eklerin sistematığı

Türk dilinde paralelizm örneklerine en eski dönemden itibaren rastlanabilmektedir. Literatürde paralelizm konusuna odaklanan çalışmalar arasında Dilçin (2000 ve 2007), Üstünova (2004), Aslan (2010), Yıldız (2018) ve Yıldız-Yazıcı-Güler (2022) sayılabilir. Dilçin 2000 ve Dilçin 2007 Osmanlı sahası klasik Türk edebiyatı; Aslan 2010 Çağatay sahası Klasik Türk edebiyatı, Üstünova 2004 Anadolu sahası Eski Oğuz Türkçesi, Yıldız 2018 Orhun Türkçesi, Yazıcı 2021 Eski Türkçe, Yıldız-Yazıcı-Güler 2022 ise modern Türk edebiyatı alanlarından seçilen metinler esasında paralelizm konusunu işlemişlerdir. Bu çalışmada ele alınan Seyyid Nesimî'nin tuyuğları ise dil ve dönem bakımından Azerbaycan sahası Eski Oğuz Türkçesi sahasına girmektedir.

* * *

Türk dilinde paralelizm örneklerinin izleri tarihten günümüze pek çok eserde görülsede konunun iyi kavranması için şu örneklemin anlatılması yerinde olacaktır.

Bir yazara ya da şaire 20 değişkeni olan bir reçete verilip bununla uyumlu iki dize ya da cümle yazmasını istediğinizde beklentiniz şu hususlara riayet etmesi olsun:

- Her dizede 4 kelime yer alacaktır.
- Dizelerin ilk iki kelimesi isim köklü olmalıdır.
- Dizelerin son iki kelimesi fiil köklü olmalıdır.
- Dizelerin ilk iki kelimesi aynı zamanda istikaklı fiil olacaktır.
- Birinci kelimedede isim köküne isimden fiil yapma eki gelmelidir.
- Birinci kelimeye gelen isimden fiil yapma eki {+IA-} olmalıdır.
- Birinci kelimeye gelen isimden fiil yapma eki {+IA-}'dan sonra sıfat-fiil eki gelmelidir.
- Birinci kelimeye gelen isimden fiil yapma eki {+IA-}'dan sonra sıfat-fiil eki {-dUk} olmalıdır.
- İkinci kelimeye iyelik eki gelmelidir.
- İkinci kelimeye gelen iyelik eki 3. teklik kişiyi belirtmelidir.
- İkinci kelimeye gelen 3. teklik kişi iyelik ekinden sonra yükleme hali eki gelmelidir.
- İkinci kelimeye gelen 3. teklik kişi iyelik ekinden sonraki yükleme hali eki {+(I)n} olmalıdır.
- Üçüncü kelimeye zarf-fiil eki gelmelidir.
- Üçüncü kelimeye gelen zarf-fiil eki {-(y)U} olmalıdır.
- Üçüncü kelimeye gelen zarf-fiil eki {-(y)U}'da yardımcı ses bulunmamalıdır.
- Dördüncü kelimeye fiilden fiil yapma eki gelmelidir.
- Dördüncü kelimeye gelen fiilden fiil yapma eki {-d} olmalıdır.
- Dördüncü kelimeye gelen fiilden fiil yapma eki {-d-}'den sonra öğrenilen geçmiş zaman eki gelmelidir.
- Öğrenilen geçmiş zaman eki 3. teklik kişiyi belirtmelidir.
- Dördüncü kelime her iki dizede de aynı olmalıdır.

20 değişkenli bir ifadeyi dile getirmek, kaleme almak zor olsa da müellifin hayal dünyası ve yeteneği bu tür ifadelerin oluşmasına imkan sağlayabilmektedir. Bu tür paralel ifadelerin okuyucuya kolay gelmesinde oran arttıkça müellifin yaratıcılığı ve kabiliyeti de o oranda artacağı öngörüsünde bulunulabilir.

Köl Tigin bengü taşının doğu yüzü 6-7 satırlarında (= Bilge Kağan Doğu Yüzü 7) yer alan sekiz kelimelik ifadeler aslında tam da yukarıda belirten 20 değişkenli bir yapıyı işaret etmektedir.

KD/6-7=BD/7

illedük ilin ıçğını idmiş / kaganladuk kaganın yitürü idmiş

İSİM+İFYE {+IA-}-SF {-dUk}	İSİM+İYE/3TK+YÜK {+(I)n}	FİİL-ZF {-(y)U}	FİİL-FFYE {-d-}-ÖGZ/3TK
<i>il+le-dük</i>	<i>il+i+n</i>	<i>ıçgın-u</i>	<i>ı-d-mış</i>
<i>kagan+la-duk</i>	<i>kagan+ı+n</i>	<i>yitür-ü</i>	<i>ı-d-mış</i>

Tablo biraz daha sade ve analitik hale getirildiğinde yedi ortaklığı bulunan bir görünüm elde edilmektedir.

K_1	E_1+E_2	K_2	E_3+E_4	K_3	E_5	K_4+E_6
<i>il</i>	+IA-dUk	<i>il</i>	+I+n	<i>ıçgın-</i>	-U	<i>id-mış</i>
<i>kagan</i>		<i>kagan</i>		<i>yitür-</i>		
İSİM	İFYE+SF	İSİM	İYE/3T+YÜK	FİİL	ZF	FİİL-FFYE-ÖGZ/3T

Köl Tigin ve Bilge Kağan bengu taşlarında KD/6-7=BD/7 kaydıyla bulunan ifade, Bilge Kağan'a aittir. Peki Bilge Kağan, çözümlenmelere konu olan bu ifadeleri dile getirirken, önüne yukarıdaki gibi reçete koyup, matematiksel işlemler sürecinin sonunda mı bu ifadelere ulaşmıştır? Bu sorunun cevabı tabii ki “evet” olamaz. Bu tür yapılara her metinde yer verilmemesi, yazarların dilin imkanlarını kullanma kabiliyetini göstermektedir. Anlaşılan o ki, Eski Türklerin dili buna müsaittir, bilge Kağan da bu imkan dahilinde yeteneğini estetik bir zevkle konuşturmuştur.

Bu çalışmada Seyyid Nesîmî'nin stilistik kabiliyetinin bir ürünü olarak paralelizm örnekleri ele alınacaktır. Amaç Seyyid Nesîmî'nin¹ tuyuğlarındaki paralel ifadelerden hareketle, yazarın edebî kabiliyetini ortaya koymaya katkıda bulunmaktır. Nesîmî'nin tuyuğlarının tespitinde temelde altı çalışmadan faydalanılmıştır. Bu çalışmalardan ilki Mehmet Fatih Köksal'ın 'Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuyuğları' (Köksal 2000), ikincisi Ömer Zülfe'nin 'Seyyid Nesîmî'nin Tuyuğlarına Ek' (Zülfe 2005), üçüncüsü yine Mehmet Fatih Köksal'ın 'Seyyid Nesîmî'nin Yayınlanmamış Şiirleri' (Köksal 2009), dördüncüsü Mehmet Sait Çalka'nın 'Klasik Türk Şiirinde Tuyuğ' (Çalka 2019), beşincisi Mehmet Özdemir'in 'Seyyid Nesîmî Dîvânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri' (Özdemir 2020a) ve altıncısı yine Mehmet Özdemir'in 'Seyyid Nesîmî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları' (Özdemir 2020b) başlıklı çalışmalarıdır. Bunlardan Çalka 2019'daki veriler kitap çalışmasında yer almakta olup, diğerleri makale olarak yayımlanmışlardır. Bu altı çalışmaya ilave olarak gerektiğinde Kemal Edip Kürkçüoğlu'nun *Seyyid Nesîmî Dîvânı'ndan Seçmeler* (Kürkçüoğlu 1973) ve Hüseyin Ayan'ın *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni* (Ayan 2014) adlı kitap çalışmaları ile de karşılaştırmalar yapılmıştır. İlgili çalışmalarda geçen tuyuğlara ait veriler aşağıdaki şekilde tablolastırılabilir:

Kısaltma	Kaynak	Tuyuğ Sayısı
Z	Zülfe 2005	(31)
A	Ayan 2014	(315)
K1	Köksal 2000	36
K2	Köksal 2009	(2)
Ç	Çalka 2019 (A, Z, K2)	337
Ö1	Özdemir 2020a	225
Ö2	Özdemir 2020b	2
<i>Toplam</i>	K1+Ç+Ö1+Ö2	600

Bu çalışmada Yıldız 2018 sınıflandırması temelinde geliştirmeler yapılarak veriler üç kategori esaslı sınıflandırmaya tabi tutulmuş, değerlendirmeler de bu sınıflandırma üzerinden yapılmıştır.

1 Seyyid Nesîmî üzerine yapılan literatür çalışmaları genellikle klasik edebiyat sahasına yönelik olup bu konuda çok sayıda çalışma örneği vardır. Bu makalede bu tür çalışmalardan ziyade konu bir dil incelemesi olarak ele alınacak ve değerlendirmeler de stilistik üzerinden yapılacaktır. Ancak konuya klasik Türk edebiyatı sahası yönüyle ilgi duyanlar Usluer 2009, Şenödeyici 2013 ve Şenödeyici 2015 gibi çalışmalara bakabilir.

Seyyid Nesīmī'nin tuyuğları paralelizm bakımından incelendiğinde, rastlanan çok sayıda örnek üç ana kategoride tasnif edilebilir².

- Tam paralelizm
- Kısmi paralelizm
- Parçalı paralelizm
 - Üç parçalı paralelizm
 - İki parçalı paralelizm

1. Tam Paralelizm

Tam paralelizm dizelerdeki aynı türde ve görevdeki kelimelerin aynı işlevli ekleri aynı sırayla alıp dizilmesiyle oluşmaktadır. Söz gelimi ilk dizedeki ilk kelime zamir ise, diğer dizelerin de ilk kelimesi zamir olmalı; ilk dizedeki üçüncü kelime geniş zaman kipinin ikinci kişisinde çekimlenmiş bir fiil ise, diğer dizeler de buna uymalıdır. Aksi durumda tam paralelizmden söz edilemez.

Ç/193 İy yüzünden hūr u gilmān münfa'il
 İy kaşından mäh-ı tābān münfa'il
 İy lebünden āb-ı hayvān münfa'il
 İy hatından verd ü reyvān münfa'il

K ₁ ³	K ₂	E _{1-zn} -E ₂	K ₃	B ₁	K ₄	K ₅
iy	yüz	+(s)X+n+DAn	hūr	ü	gilmān	münfa'il
	kaş		mäh	-i	tābān	
	leb		āb		hayvān	
	hat		verd	ü	reyvān	
İSİM	İSİM	İYE/3T+ZN+ÇIK	İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM

Ç/193'te beşi kelime, ikisi ek, biri bağlayıcı öge temelli olmak üzere sekiz yönden paralellik sağlanmaktadır. Kelime temelli ilk üç paralellik tek heceli, dördüncü paralellik iki heceli, beşinci paralellik ise üç hecelidir. Kelime temelli ilk ve son paralellikler dört dizede de ortaktır. Ek temelli iki paralellik, dört dizede de ortaklık göstermekte olup {+(s)X+n+DAn} yapısındadır. Bağlayıcı öge temelli tek paralellikte ise birinci ve dördüncü dizelerde ü, ikinci ve üçüncü dizelerde ise -i bağlama ögesi tercih edilmiştir.

Ç/201 Ravza-i Rıdvān yüzüñdür ve's-selam
 Sūret-i rahmān yüzüñdür ve's-selam
 'Arş-ı Hak iy cān yüzüñdür ve's-selam
 Levh ile Kur'an yüzüñdür ve's-selam

2 Bu çalışmada Seyyid Nesīmī'nin tuyuğlarından tespit edilen paralelizm örneklerinden her kategori için dörder veri seçilmiş, varsa diğer veriler, ilgili başlıkta numara ile gösterilmiştir.

3 Paralelizm analizleri yapılırken kelime için K, ekler için E, tamlamalarda kullanılan bağlayıcı ögeler ve bağlaçlar için de B kısaltması tercih edilmiştir.

K_1	B_1	K_2	$K_3+E_1+E_2$	K_4
<i>ravza</i>	-i	<i>rıdvān</i>	<i>yüz+üj+dür</i>	<i>ve's-selam</i>
<i>sūret</i>		<i>rahmān</i>		
'arş		<i>hak iy cān</i>		
<i>levh</i>	<i>ile</i>	<i>kur'ān</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM+ İYE/2T+ EF-GEN/3T	İSİM

Ç/201'de dördü kelime, ikisi ek, biri bağlayıcı öge temelli olmak üzere yedi yönden paralellik sağlanmaktadır. Kelime temelli üçüncü ve dördüncü paralellik ile ek temelli iki paralellik, dört dizede de ortaklık göstermekte olup $\{yüz+(s)X+n+DAN\}$ ve $\{s-selam\}$ yapısındadır. Bağlayıcı öge temelli tek paralellikte ise ilk üç dizede -i, dördüncü dizede *ile* bağlama ögesi kullanılmıştır. İlk üç ögedeki kelimelerin hece sayıları farklılaşsa da toplam ilk üç ögedeki toplam hece sayıları eşittir: $[2+1+2] = [2+1+2] = [1+1+3] = [1+2+2] = [5]$.

Ç/334 = Z/29

Āyet-i rahmet yüzüdü ve's-selām
 Mazhar-ı 'izzet özünüdü ve's-selām
 Nüşa-i 'ibret gözüdü ve's-selām
 Nükte-i hikmet sözüdü ve's-selām

K_1	B_1	K_2	K_3	E_1+E_2	K_4
<i>āyet</i>	-i	<i>rahmet</i>	<i>yüz</i>	+X η +DUr	<i>ve's-selam</i>
<i>mazhar</i>		<i>'izzet</i>	<i>öz</i>		
<i>nüşa</i>		<i>'ibret</i>	<i>göz</i>		
<i>nükte</i>		<i>hikmet</i>	<i>söz</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM	İYE/2T+ EF-GEN/3T	İSİM

Ç/334=Z/29'daki paralel diziliş ile Ç/201'deki örtüşmektedir. Üstelik bağlama ögesi ortaklığı ve ilk üç kelimenin hece sayısı dağılımı bakımından da eşitlik söz konusudur. Ç/201'de ortak kelime olan *yüz* yerine bu tuyuğda her dizede farklı bir kelime (*yüz*, *öz*, *göz*, *söz*) tercih edilmiştir.

Ö1/169 Menba'-ı imān didiler saçuña
 Maksad-ı cānān didiler saçuña
 Sünbül-i 'irfān didiler saçuña
 Hamse-i erkān didiler saçuña

K_1	B_1	K_2	$K_3+E_2+E_3$	$K_4+E_4+E_5$
<i>menba'</i>	-i	<i>imān</i>	<i>di-di-ler</i>	<i>saç+uğ+a</i>
<i>maksad</i>		<i>cānān</i>		
<i>sünbül</i>		<i>'irfān</i>		
<i>hamse</i>		<i>erkān</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	FİİL-GGZ-3Ç	İSİM+İYE/2T+YÖN

Ö1/169'da dördü kelime, dördü ek ve biri bağlayıcı öge temelli olmak üzere dokuz yönden paralellik sağlanmaktadır. Kelime temelli ilk iki paralellik iki heceli, üçüncü ve dördüncü paralellik iki tek hecelidir. Kelime temelli üçüncü ve dördüncü paralellikler, ek temelli tüm paralellikler ve bağlayıcı öge temelli tek paralellik dört dizede de ortaktır. Kelime temelli birinci ve ikinci paralellik hece sayısı dağılımı bakımından eşittir.

2. Kısmi Paralelizm

Kısmi paralelizm, tam paralelizmde olduğu gibi dizelerdeki aynı türde ve görevdeki kelimelerin aynı işlevli ekleri aynı sırayla alıp dizilmesini hedeflemektedir. Ancak genel hatlarıyla tüm dizeler paralelizm özelliği gösterse de, bir dizedeki bir ya da birkaç kelime diğer dizelerden ayrılıyorsa o zaman tam paralelizm özelliği ortadan kalkar ve veri kısmi paralelizme dönüşür.

- Ç/9 Cānımuḡ cānānesisen iy habīb
 Hūblaruḡ ferzānesisen iy habīb
 Kūntü kenziḡ hānesisen iy habīb
 Vahdetūḡ dūr-dānesisen iy habīb

K ₁₁	E ₁	K ₂	E ₂ +E ₃	K ₃	K ₄
<i>cān+ım</i>	+(n)Xḡ	<i>cānāne</i>	+(s)I+sen	<i>iy</i>	<i>habīb</i>
<i>hūb+lar</i>		<i>ferzāne</i>			
<i>kūntü kenz</i>		<i>hāne</i>			
<i>vahdet</i>		<i>dūr-dāne</i>			
İSİM	İLG	İSİM	İYE/3T+ EF-GEN/2T	İSİM	İSİM

Ç/9'da üçü kelime, üçü ek temelli olmak üzere altı yönden paralellik sağlanmakta; ikinci ve üçüncü kelime temelli ve tüm ek temelli paralelliklerde ortaklık görülmektedir. Tablonun ilk sütunundaki verilerde tutarlılık ve uyum görülmediği için kısmi paralellik söz konusudur. İlk sütundaki ilk dizedeki tek hecelik kelime iyelik 1. teklik kişi eki, ikinci dizedeki tek hecelik kelime çokluk eki almakta, üçüncü dizinin ilk sütununda ise birden fazla kelime bulunmaktadır.

- Ç/67 Saçlaruḡ Kadr ü Berātuḡ leyliḡdir
 'Āşıkuḡ Mecnūn ü hūsnūḡ Leylīḡdir
 Hem-demūḡ dā'im hayālūḡ hayliḡdir
 Sūretūḡ savm ü salātuḡ leyliḡdir

K ₁₁	E ₁	K ₂	B ₁₁	K ₃	E ₂	K ₄	E ₃
<i>saç+lar</i>	+Uḡ	<i>kadr</i>	ü	<i>berāt</i>	+Uḡ	<i>leylī</i>	+Dİr
<i>'āşık</i>		<i>mecnūn</i>		<i>hūsn</i>		<i>hayli</i>	
<i>hem-dem</i>		<i>dā'im</i>	-	<i>hayāl</i>		<i>leylī</i>	
<i>sūret</i>		<i>savm</i>	ü	<i>salāt</i>			
İSİM	İLG	İSİM	BAĞ	İSİM	İLG	İSİM	EF-GEN/3T

Ç/67’de üçü kelime, üçü ek olmak üzere altı yönden paralellik sağlanmakta olup ek temelli üç paralellikte de ortaklık vardır. Bağlayıcı ögenin üçüncü dize karşılığı boş olduğu ve ilk sütunda ilk dizedeki tek heceli kelime çokluk eki aldığı için kısmi paralellik söz konusudur.

- Ç/138** Haşr ü neşrūn āfitabıdır yüzün
 Sā’atun yevmü’l-hisābıdır yüzün
 Cennetūn şem’u şarābıdır yüzün
 Ravzānūn hüsnü’l-me’ābıdır yüzün

K ₁₁	E ₁	K ₂₁	E ₂ +E ₃	K ₃ +E ₄
<i>haşr ü neşr</i>	+(n)X ₁	<i>āfitab</i>	+(s)I+DUr	<i>yüz+ün</i>
<i>sā’at</i>		<i>yevmü’l-hisāb</i>		
<i>cennet</i>		<i>şem’u şarāb</i>		
<i>ravzā</i>		<i>hüsnü’l-me’āb</i>		
İSİM	İLG	İSİM	İYE/3T+EF-GEN/3T	İSİM+İLG

Ç/138’de biri kelime, dördü ek olmak üzere beş yönden paralellik sağlanmakta olup tüm paralelliklerde ortaklık vardır. Birinci ve üçüncü sütunlardaki verilere bakıldığında ilk sütunun ilk dizesinde birden fazla, diğer dizelerde tek; üçüncü sütunun ilk dizesinde tek, diğer dizelerde birden fazla kelime yer aldığı için örnek kısmi paralelizm kategorisinde değerlendirilmiştir.

- Ö1/57** Gözleri şehlāya düşdi göñlümüz
 Kāmet[i] bālāya düşdi göñlümüz
 Hüsn[i] bī-hemtāya düşdi göñlümüz
 Bir yüzi bedr aya düşdi göñlümüz

K ₁₁	E ₁	K ₂₁	E ₂	K ₃ +E ₃	K ₄ +E ₄
<i>göz+ler</i>	+(s)I	<i>şehlā</i>	+(y)A	<i>düş-di</i>	<i>göñ(ü)l+ümüz</i>
<i>kāmet</i>		<i>bālā</i>			
<i>hüsn</i>		<i>bī-hemtā</i>			
<i>bir yüz</i>		<i>bedr ay</i>			
İSİM	İYE/3T	İSİM	YÖN	FİİL-GGZ/3T	İSİM+İYE/1Ç

Ö1/57’de ikisi kelime, dördü ek temelli olmak üzere altı yönden paralellik sağlanmakta ve tüm paralelliklerde ortaklık görülmektedir. Bununla beraber ilk sütunun ilk dizesindeki kelime çokluk eki yer alması, birinci ve üçüncü sütunların son dizesinde birden fazla kelime bulunması veriyi kısmi paralelizm kategorisine sokmaktadır.

Seyyid Nesīmī’nin tuyuğları incelendiğinde Ç/24, Ç/177, Ç/194, Ç/210 ve Ç/292 numaralı tuyuğlarda da kısmi paralelizm görülmektedir.

3. Parçalı Paralelizm

Parçalı paralelizm de, tam paralelizmde olduğu gibi dizelerdeki aynı türde ve görevdeki kelimelerin aynı işlevli ekleri aynı sırayla alıp dizilmesini hedeflemektedir. Parçalı paralelizmin tam paralelizmden farkı dört dizeden oluşan bir metinde iki ya da üç dizenin tam uyum gösterirken diğerlerinin uyum dışı kalmasıdır. Başka bir ifadeyle uyum dışı kalan dizeler, değerlendirme dışı bırakıldığında kalan iki ya da üç dize kendi arasında tam paralelizm özelliği gösteriyorsa parçalı paralelizm olarak adlandırılır. Bu tür veriler, tam paralelizm özelliği gösteren dize sayısına bağlı olarak iki parçalı ya da üç parçalı olarak kategorize edilmektedir.

3.1. Üç Parçalı Paralelizm

Ç/161 = Z/6 Pertev-i nūr-ı Hudādur ruhlaruñ
 Mazhar-ı ehl-i sâfādur ruhlaruñ
 Şem'-i cem'-i esfiyādur ruhlaruñ
 Rüşen ol kim müntehādur ruhlaruñ

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂ +E ₃
<i>pertev</i>	-i	<i>nūr</i>	-i	<i>hudā</i>	+DUr	<i>ruh+lar+uñ</i>
<i>mazhar</i>		<i>ehl</i>		<i>sāfā</i>		
<i>şem'</i>		<i>cem'</i>		<i>esfiyā</i>		
<i>rüşen</i>	<i>ol</i>	<i>kim</i>	-	<i>müntehā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+ÇOK+İYE/2T

Ç/161=Z/6'da dördüncü dizenin ikinci sütununda *ol* kelimesinin bulunması ve dördüncü sütununda veri bulunmaması tam paralelizme engel olmuştur. Dördüncü dize hariç tutulduğunda tuyuğun ilk üç dizesinde, dördü kelime, üçü ek, ikisi bağlayıcı öge temelli olmak üzere dokuz yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂ +E ₃
<i>pertev</i>	-i	<i>nūr</i>	-i	<i>hudā</i>	+DUr	<i>ruh+lar+uñ</i>
<i>mazhar</i>		<i>ehl</i>		<i>sāfā</i>		
<i>şem'</i>		<i>cem'</i>		<i>esfiyā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM		

Ç/337= K2/2 Gevher-i bahr-i hadāyıkdur yüzüñ
 Bāde-i nukl-i sadāyıkdur (?) yüzüñ
 Gör nice ince dakāyıkdur yüzüñ
 Kıble-i küll-i halāyıkdur yüzüñ

K ₁	B ₁₁	K ₂	B ₂₁	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂
<i>gevher</i>	-i	<i>bahr</i>	-i	<i>hadāyık</i>	+DUr	<i>yüz+üj</i>
<i>bāde</i>		<i>nukl</i>		<i>sadāyık</i>		
<i>gör</i>	<i>nice</i>	<i>ince</i>	-	<i>dakāyık</i>		
<i>kıble</i>	-i	<i>küll</i>	-i	<i>halāyık</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+İYE/2T

Ç/337=K2/2'de üçüncü dizinin ilk iki sütununda diğerlerinden farklı bir kelime türünde kelime bulunması ve dördüncü sütununda veri boşluğu görülmesi tam paralelizme engel olmaktadır. Üçüncü dize hariç tutulduğunda tuyuğun diğer dizelerinde, dördü kelime, ikisi ek, ikisi bağlayıcı öge temelli olmak üzere sekiz yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂
<i>gevher</i>	-i	<i>bahr</i>	-i	<i>hadāyık</i>	+DUr	<i>yüz+üj</i>
<i>bāde</i>		<i>nukl</i>		<i>sadāyık</i>		
<i>kıble</i>		<i>küll</i>		<i>halāyık</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM		

K1/18 Nokta-i esrār-ı esmādur göñül

Mazhar-ı ism-i müsemmadur göñül

Şeh-per-i sīmurg 'ankādur göñül

Berr bahr [ü] kūh sahrādur göñül

K ₁	E ₁₁	K ₂₁	E ₂₁	K ₃	E ₃	K ₄
<i>nokta</i>	-i	<i>esrār</i>	-i	<i>esmā</i>	+DUr	<i>göñül</i>
<i>mazhar</i>		<i>ism</i>		<i>müsemmā</i>		
<i>şeh-per</i>		<i>sīmurg</i>		<i>'ankā</i>		
<i>berr</i>	<i>bahr</i>	<i>ü</i>	<i>kūh</i>	<i>sahrā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM

K1/18'de son dizinin ikinci, üçüncü ve dördüncü sütunlarında diğerlerinden farklı türde kelime bulunması tam paralelizme engeldir. Son dize hariç tutulduğunda tuyuğun ilk üç dizisinde dördü kelime, ikisi bağlayıcı öge ve biri ek temelli olmak üzere yedi yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄
<i>nokta</i>	-i	<i>esrār</i>	-i	<i>esmā</i>	+DUr	<i>göñül</i>
<i>mazhar</i>		<i>ism</i>		<i>müsemmā</i>		
<i>şeh-per</i>		<i>sīmurg</i>		<i>'ankā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM		

Ö1/162 Server-i sultān-ı ‘ālemsen bugün
 Ser-firāz-ı şāh-ı ādemsen bugün
 Hükümüñe fermān Süleymān tek cihān
 Sāhib-i ahkām u hātemsen bugün

K ₁₁	K ₂₁	K ₃₁	K ₄₁	K ₅	E ₁₁	K ₆
<i>server</i>	-i	<i>sultān</i>	-ı	<i>‘ālem</i>	-sen	<i>bugün</i>
<i>ser-firāz</i>		<i>şāh</i>		<i>ādem</i>		
<i>hük+ü+ñe</i>	-	-	<i>fermān</i>	<i>Süleymān</i>	<i>tek</i>	<i>cihān</i>
<i>sāhib</i>	-i	<i>ahkām</i>	<i>u</i>	<i>hātem</i>	-sen	<i>bugün</i>
İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM	İSİM	EF-GEN/2T	İSİM

Ö1/162’de üçüncü dizenin tüm verileri diğer sütunlardaki verilerden farklılık göstermektedir. Bu dize hariç tutulduğunda tuyuğun birinci, ikinci ve dördüncü dizelerinde dördü kelime, ikisi bağlayıcı öge ve biri ek temelli olmak üzere yedi yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄
<i>server</i>	-i	<i>sultān</i>	-ı	<i>‘ālem</i>	-sen	<i>bugün</i>
<i>ser-firāz</i>		<i>şāh</i>		<i>ādem</i>		
<i>sāhib</i>		<i>ahkām</i>	<i>u</i>	<i>hātem</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM	İSİM	EF-GEN/2T	İSİM

Seyyid Nesīmī’nin tuyuğları incelendiğinde Ç/57, Ç/113, Ç/152, Ç/163, Ç/211, Ç/291, Ç/297, Ö1/58, Ö1/119, Ö1/131, Ö1/191, Ö1/192, K1/26 ve K1/36 numaralı tuyuğlarda da üç parçalı paralelizm görülmektedir.

3.2. İki Parçalı Paralelizm

Ç/144 Pertev-i nūr-ı tecellīdür yüzün
 Gülşen-i firdevs-i ‘ālīdür yüzün
 Düşe ol kim ‘ayn-ı ma’nīdür yüzün
 Hür-ı ‘aynuñ nūr-ı aynīdür yüzün

K ₁₁	K ₂₁	K ₃₁	K ₄	B ₁	K ₅	E ₁	K ₆ +E ₂
<i>pertev</i>	-	-i	<i>nūr</i>	-i	<i>tecellī</i>	+DUr	<i>yüz+üy</i>
<i>gülşen</i>	-		<i>firdevs</i>		<i>‘ālī</i>		
<i>düş-e</i>	<i>ol</i>	<i>kim</i>	<i>ma’nī</i>				
<i>hür</i>	-i	<i>‘aynuñ</i>	<i>aynī</i>				
İSİM	İSİM	İSİM	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+İYE/2T

Ç/144’te ilk üç sütunun üçüncü ve dördüncü dizeleri diğerlerinden farklılaşmaktadır. Son iki dize dikkate alınmadığında, ilk iki dizede dördü kelime, ikisi bağlayıcı öge ve ikisi ek temelli olmak üzere sekiz yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂
<i>pertev</i>	-i	<i>nūr</i>	-i	<i>tecellī</i>	+DUr	<i>yüz+üj</i>
<i>gülşen</i>		<i>firdevs</i>		<i>‘ālī</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+İYE/2T

K1/31 Çeşme-i āb-ı bekā bil ādemi
 Āb-ı hayvāna sakā bil ādemi
 Va‘de-i yevm-i likā bil ādemi
 ‘Ayn-ı Hak’dur tālibā bil ādemi

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂₁	K ₃	K ₄	K ₅ +E ₁
<i>çeşme</i>	-i	<i>āb</i>	-i	<i>bekā</i>	<i>bil</i>	<i>ādem+i</i>
<i>āb</i>		<i>hayvān</i>	+A	<i>sakā</i>		
<i>va‘de</i>		<i>yevm</i>	-i	<i>likā</i>		
<i>‘ayn</i>		<i>hak</i>	+DUr	<i>tālibā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	HAL	İSİM	FİİL/EM-2T	İSİM+İYE/3T

K1/31’de ikinci ve üçüncü dizelerin dördüncü sütun verileri paralelizmi bozmaktadır. Bu iki dize hesaba katılmadığında diğer dizelerde beşi kelime, ikisi bağlayıcı öge ve biri ek temelli olmak üzere sekiz yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	K ₄	K ₅ +E ₁
<i>çeşme</i>	-i	<i>āb</i>	-i	<i>bekā</i>	<i>bil</i>	<i>ādem+i</i>
<i>va‘de</i>		<i>yevm</i>		<i>likā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	FİİL/EM-2T	İSİM+İYE/3T

Ç/336= K2/1

Söyle iy zībā ki zībādur sözüñ
 ‘Arş er-rahmān [u] Tāhādur sözüñ
 Küll-i esmā’-i müsem mādur sözüñ
 Nefha-i nutk-ı Mesīhādur sözüñ

K ₁₁	B ₁₁ /K ₂₁	K ₃₁	B ₂₁ /K ₄₁	K ₅	E ₃	K ₄ +E ₂
<i>söyle</i>	<i>iy</i>	<i>zībā</i>	<i>ki</i>	<i>zībā</i>	+DUr	<i>söz+üj</i>
<i>‘arş</i>	<i>er-rahmān</i>	<i>u</i>	-	<i>tāhā</i>		
<i>küll</i>	-i	<i>esmā’</i>	-i	<i>müsem mā</i>		
<i>nefha</i>		<i>nutk</i>		<i>mesīhā</i>		
İSİM	?	İSİM	?	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+ İYE/2T

Ç/336=K2/1’de ilk iki dizedeki ilk dört sütun verilerinde paralelizme engel teşkil eden veriler bulunmaktadır. Tuyuğun üçüncü ve dördüncü dizeleri esas alındığında

dördü kelime, ikisi bağlayıcı öge ve ikisi ek temelli olmak üzere sekiz yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂
<i>küll</i>	-i	<i>esmā'</i>	-i	<i>müsem mā</i>	+DUr	<i>söz+üj</i>
<i>nefha</i>		<i>nutk</i>		<i>mesihā</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	EF-GEN/3T	İSİM+ İYE/2T

Ö1/188 Bāğ-1 cennet hūr-1 Rıdvān fātiha
 Āb-1 rahmet nār-1 Yezdān fātiha
 Her dem okı hemçü pīrān fātiha
 Rūšen oldı çünki oğlan fātiha

K ₁	K ₂₁	K ₃₁	K ₄	K ₅₁	K ₆	K ₇
<i>bāğ</i>	-l	<i>cennet</i>	<i>hūr</i>	-l	<i>rıdvān</i>	<i>fātiha</i>
<i>āb</i>		<i>rahmet</i>	<i>nār</i>		<i>yezdān</i>	
<i>her</i>	<i>dem</i>	<i>okı</i>	<i>hemçü</i>	-	<i>pīrān</i>	
<i>rūšen</i>	-	<i>oldı</i>	<i>çünki</i>	-	<i>oğlan</i>	
İSİM	?	?	İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM

Ö1/188'de son iki dizedeki verilerin genelinde paralelizme engel teşkil eden veriler bulunmaktadır. Tuyuğun ilk iki dizesine bakıldığında beşi kelime, ikisi bağlayıcı öge temelli olmak üzere yedi yönden tam paralelizm özelliği görülmektedir:

K ₁	B ₁	K ₂	K ₃	B ₂	K ₄	K ₅	
<i>bāğ</i>	-l	<i>cennet</i>	<i>hūr</i>	-l	<i>rıdvān</i>	<i>fātiha</i>	
<i>āb</i>		<i>rahmet</i>	<i>nār</i>		<i>yezdān</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	İSİM	BAĞ	İSİM		İSİM

Seyyid Nesīmī'nin tuyuğları incelendiğinde Ç/49, Ç/50, Ç/66, Ç/69, Ç/73, Ç/289, Ç/293, Ç/330, Ö1/12, Ö1/33, Ö1/43, Ö1/56, Ö1/58, Ö1/118, Ö1/130 ve Ö1/179 numaralı tuyuğlarda da iki parçalı paralelizm görülmektedir.

4. Düzensiz Paralel Yapılar

Dizeler arasında paralelizm unsurları bulunuyor, ancak uyum dışı kullanımlar dizelerde dağınık şekilde yer alıyorsa düzensiz paralel yapılardan söz edilebilir. Söz gelimi beş kelimelelik dört dizeden oluşan bir metinde, birinci, üçüncü ve beşinci kelimeler tüm dizelerde uyumlu olabilir, ancak ikinci kelime farklı iki dizede, dördüncü kelime de yine farklı üç dizede uyum gösterebilir. Uyum dışı olan kelimelerin türü ve görevi, eklerin işlevi ve sırası farklı olabilir. Bu durumda paralel özellikler dikkat çektiği ve bir ahenk oluşturduğu için bu tür veriler düzensiz paralel yapılar olarak değerlendirilebilmektedir.

- Ç/6 İy saçuñ devrinde mestür āfitāb
 V'ey yüzüñ ālemde meşhūr āfitāb
 Utanur hüsnünden iy hūr āfitāb
 Senden oldı mest ü mahmūr āfitāb

K ₁₁	K ₂₁	K ₃	E ₁₁	-zn-1	E ₂₁	K ₄₁	K ₅
<i>iy</i>	<i>saç+uñ</i>	<i>devr</i>	+(s)I	n	+DA	<i>mestür</i>	<i>āfitāb</i>
<i>v'ey</i>	<i>yüz+üñ</i>	<i>ālem</i>	-	-	-	<i>meşhūr</i>	
<i>utan-ur</i>	-	<i>hüsn</i>	+(s)I	n	+DAn	<i>iy hūr</i>	
<i>sen+den</i>	<i>ol-dı</i>	<i>mest</i>	<i>ü</i>	-	-	<i>mahmūr</i>	
KELİME	KELİME	İSİM	?	ZN	?	İSİM	İSİM

Ç/6'da ilk iki sütunun ilk iki dizelerinde, dördüncü ve beşinci sütunun birinci ve üçüncü dizelerinde; üçüncü, yedinci ve sekizinci sütunların tamamında paralel özellikler görülmektedir. Bununla birlikte sekiz sütundaki toplam 32 verinin 12'sinin paralelizm bakımından uyum dışı kalması tuyuğun paralelizm kategorilerinde değerlendirilmemesine sebep olmaktadır.

- Ç/284 Dedüm zülfüñ kemendi perçem oldı
 Dedüm cānım anuñçün dirhem oldı
 Dedüm kūyun itiyim iy kamer-ruh
 Dedi bu dahı ya'ni Ādem oldı

K ₁	E ₁	E ₂₁	K ₂₁	K ₃₁	K ₄₁	K ₅₁	E ₃₁
<i>de-</i>	-DX	-m	<i>zülf+Xñ</i>	<i>kemend+i</i>	<i>perçem</i>	<i>ol-</i>	-DX
			<i>cān+ım</i>	<i>a+nuñ+çün</i>	<i>dirhem</i>		
		-	<i>kūy+u+n</i>	<i>it-iyim</i>	<i>iy kamer-ruh</i>	-	-
			<i>bu</i>	<i>dahı</i>	<i>ya'ni ādem</i>	<i>ol-</i>	-DX
FİİL	GGZ	1T	İSİM	İSİM	İSİM	FİİL	GGZ/3T

Ç/284'te ilk iki sütundaki tüm verilerde, üçüncü sütunun ilk üç dizesinde, altıncı sütunun ilk iki dizesinde ve son iki sütunun birinci, ikinci ve dördüncü dizelerinde paralelizm verileri tespit edilmektedir. Bununla birlikte sekiz sütundaki toplam 32 verinin 13'ünün paralelizm bakımından uyumlu olmaması tuyuğun paralelizm kategorilerinde değerlendirilmesine engel olmaktadır.

- Ö1/59 Biz ki şems ile duhāda gelmişüz
 Rāst-ı hatt-ı istivāda gelmişüz
 Pāk-dīn-i i'tikāda gelmişüz
 Nefs-i kāfirle cihāda gelmişüz

K ₁	B ₁	K ₂	B ₂	K ₃	E ₁	K ₄ +E ₂ +E ₃
<i>biz</i>	<i>ki</i>	<i>şems</i>	<i>ile</i>	<i>duhā</i>	+DA	<i>gel-miş-üz</i>
<i>rāst</i>	-i	<i>hatt</i>	-i	<i>istivā</i>		
<i>pāk</i>		<i>dīn</i>		<i>i'tikād</i>		
<i>nefs</i>		<i>kāfir</i>	<i>-le</i>	<i>cihād</i>		
İSİM	BAĞ	İSİM	BAĞ	İSİM	HAL	FİİL-ÖGZ-1Ç

Ö1/59'da birinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve yedinci sütundaki tüm veriler ile ikinci sütunun son üç dizesinde paralelizm örnekleri görülmektedir. Ancak altıncı sütundaki uyumsuzluk ile ikinci sütunun ilk dizedeki verisi tuyuğun paralelizm kategorilerinden birinde değerlendirilmesine engel olmaktadır.

Ö1/15 Ma'rifetdür tālibā āb-ı hayāt
 Ma'rifetdür zulmete cümle necāt
 Ma'rifetsüz kişi olur bī-sebāt
 Ma'rifet kesb eyleyen bulur sebāt

K ₁	E ₁	K ₂	?	K ₃	E ₂	K ₄
<i>ma'rifet</i>	+DUr	<i>tālibā</i>		<i>āb</i>	<i>-i</i>	<i>hayāt</i>
		<i>zulmet</i>	+(y)A	<i>cümle</i>	-	<i>necāt</i>
	+sXz	<i>kişi</i>		<i>ol-</i>	-(X)r	<i>bī-sebāt</i>
	-	<i>kesb</i>	<i>eyle-yen</i>	<i>bul-</i>		<i>sebāt</i>
İSİM	?	İSİM	?	?	?	İSİM

Ö1/15'te birinci, üçüncü ve yedinci sütundaki tüm veriler ile ikinci sütunun ilk iki dizesi, beşinci ve altıncı sütunların son iki dizesi paralelizm örnekleri sayılmaktadır. Bununla beraber yedi sütundaki toplam 28 verinin 10'unun paralelizm bakımından uyumlu olmaması tuyuğun paralelizm kategorilerinde değerlendirilmesine engel olmaktadır.

Seyyid Nesīmī'nin tuyuğları incelendiğinde Ç/235, Ö1/194, K1/2 ve K1/18 numaralı tuyuğlarda da düzensiz paralel yapılar görülmektedir.

Değerlendirmeler ve Sonuç

Seyyid Nesīmī'nin stilistik kabiliyetinin bir ürünü olarak paralelizm örneklerinin ele alındığı bu çalışmada maddeler halinde şu tespitlere ulaşılmıştır:

- Çalışmada örneklem olarak Ayan 2014, Köksal 2000, Zülfe 2005, Köksal 2009, Çalka 2019, Özdemir 2020a, Özdemir 2020b kullanılarak 600 tuyuğ seçilmiştir.
- 600 tuyuğ üzerinden yapılan incelemelerde Seyyid Nesīmī'nin tam, kısmi ve parçalı paralelizme yönelik örnekleri tespit edilmiştir. Tespit edilen örneklerden dörder veri her kategoride ayrıca ele alınmış, diğer örneklerin ilgili bölüm sonunda yalnızca numarası belirtilmiştir. Kelime (K), ek (E) ve bağlayıcı ögeler (B) kısaltmalarıyla gösterilmiş, birden fazla dizede ortaklık gösterilenler kalın

kodlanmıştır.

- Tam paralelizm örneklerinde eklerin kelimelere göre daha az kullanıldığı ancak ortaklık bakımından daha etkili olduğu görülmektedir. Yine bu kategoride bağlayıcı ögeler de ortaklık bakımından dikkat çekmektedir. Örneklemde yer alan 4 tam paralelizm örneğinin genel analizi şu şekildedir:

ORTAKLIKLAR	K	K	E	E	B	B	TOPLAM
Ç/193	2	3	2	-	1	-	5
Ç/201	2	2	2	-	1	-	5
Ç/334 = Z/29	1	3	2	-	1	-	4
Ö1/169	2	2	4	-	1	-	7

- Kısmi paralelizm örneklerinde kelime – ek dağılımı birbirine yakındır. Ortaklık bakımından ise eklerin daha üstün olduğu, bağlayıcı ögelerin ise genel olarak varlık gösteremediği tespit edilmektedir. Örneklemde yer alan 4 kısmi paralelizm örneğinin genel analizi şu şekildedir:

ORTAKLIKLAR	K	K	K!	E	E	E!	B	B	B!	TOPLAM
Ç/9	2	1	1	3	-	-	-	-	-	5
Ç/67	-	3	1	3	-	-	-	-	1	3
Ç/138	1	-	2	4	-	-	-	-	-	5
Ö1/57	2	-	2	4	-	-	-	-	-	6

- Parçalı paralelizm verileri üç parçalı ve iki parçalı olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Üç parçalı paralelizm örneklerinde tuyuğun bir dizesi dışta bırakılmış ve kalan üç dize değerlendirilmiştir. Kelime – ek – bağlayıcı öge dağılımı birbirine yakın olan dizelerde ortaklık bakımından da yine üç kategoride sayıca yakınlık görülmektedir. Üç dize esaslı bu parçalı paralelizm örnekleri, üç dizeye sınırlı olmak kaydıyla tam paralelizm yapısında değerlendirilebilir. Örneklemde yer alan üç parçalı paralelizme ait dört örneğin genel analizi şu şekildedir:

ORTAKLIKLAR	K	K	K!	E	E	E!	B	B	B!	TOPLAM
Ç/161 = Z/6	1	3	-	3	-	-	2	-	-	6
Ç/337= K2/2	1	3	-	2	-	-	2	-	-	5
K1/18	2	2	-	1	-	-	2	-	-	5
Ö1/162	1	3	-	1	-	-	2	-	-	4

- İki parçalı paralelizm örneklerinde tuyuğun iki dizesi dışta bırakılmış ve kalan iki dize değerlendirilmiştir. Kelimelerin ek ve bağlayıcı ögelerin toplamı oranında dağılım gösterdiği, ortaklık bakımından ise üç kategoride sayıca yakın olduğu tespit edilmektedir. İki dize esaslı bu parçalı paralelizm örnekleri iki dizeye sınırlı olmak kaydıyla tam paralelizm yapısında değerlendirilebilir. Örneklemde yer alan üç parçalı paralelizme ait dört örneğin genel analizi şu şekildedir:

ORTAKLIKLAR	K	K	K!	E	E	E!	B	B	B!	TOPLAM
Ç/144	1	3	-	2	-	-	2	-	-	5
K1/31	2	3	-	1	-	-	2	-	-	5
Ç/336= K2/1	1	3	-	2	-	-	2	-	-	5
Ö1/188	1	4	-	-	-	-	2	-	-	3

- Tuyuğlarda düzensiz paralel yapılara da rastlanmaktadır, ancak bunlar paralelizm bakımından olgunlaşmadıkları için, kelime – ek – bağlayıcı öge esaslı diziliş ve sayı analizlerine uygun değildir.

Sonuç olarak Seyyid Nesimî'nin tuyuğlarından hareketle tespit edilen paralelizm örnekleri müellifin stilistik kabiliyetini ortaya koymada etkili olmaktadır. Bu verilerin diğer müelliflerin tuyuğlarıyla karşılaştırılması, Nesimî'nin edebî konumunu belirlemede şüphesiz daha etkili olacaktır.

Kaynaklar

- A= Ayan 2014, Ç = Çalka 2019, Ö1 = Özdemir 2020a, Ö2 = Özdemir 2020b, Z = Zülfe 2005, K1 = Köksal 2000, K2 = Köksal 2009, K3 = Kürkçüoğlu 1973.
- Aslan, Üzeyir. “Bâbur Divanında Öncelemeler ve Öncelemelerde Paralelizm”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 4 (2010), 1-26.
- Ayan, Hüseyin. *Nesimî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*. Ankara: Türk Dil Kurumu, Birleştirilmiş Basım. 2014.
- Çalka, Mehmet Sait. *Klasik Türk Şiirinde Tuyuğ*. İstanbul: Kriter Yayınevi, 1. Basım, 2019.
- Dilçin, Cem. “Ahmet Paşa'nın Şiirlerinde Paralelizm”, *Divan Şiiri ve Şairleri Üzerine İncelemeler*. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi. 2007, 436-453.
- Dilçin, Cem. “Divan Şiirindeki Paralel ve Ortak Söz Yapılarından Metin Eleştirisinde Yararlanma”. *Türkoloji Dergisi* XIII/1 (2000), 33-66.
- Köksal, Mehmet Fatih. “Seyyid Nesimî'nin Bilinmeyen Tuyuğları”, *Journal of Turkish Studies / Türklük Bilgisi Araştırmaları Ağah Sırrı Levend Hatıra Sayısı II* 24 (2000), 182-208.
- Köksal, Mehmet Fatih. “Seyyid Nesimî'nin Yayımlanmamış Şiirleri”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi -Hacı Bektaş Velî'nin 800. Doğum Yılı Dönümü Anısına-* 50 (2009), 77-135.
- Kürkçüoğlu, Kemal Edip. *Seyyid Nesimî Divânı'ndan Seçmeler*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Türk Kültürü Kaynak Eserleri, 1973.
- Özdemir, Mehmet. “Seyyid Nesimî Divânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri”. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 24 (Bahar/Spring 2020a), 439-504.
- Özdemir, Mehmet. “Seyyid Nesimî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 4/2 (2020b), 403-485.
- Şenödeyici, Özer. *Nesimî ve Hurûfîlik Kitabı-Makaleler, Şiir Şerhleri, Orijinal Metin Örnekleri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.
- Şenödeyici, Özer. “Nesimî'nin Mahlasları Problemi”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 68 (2013), 171-200.
- Usluer, Fatih. “Nesimî Şiirlerinin Şerhlerinde Yapılan Yanlışlar”. *Turkish Studies* 4/2 (2009), 1072-1091.
- Üstünova, Kerime. “Dede Korkut Destanları ve Sentaktik Paralelizmde Eksilteli Yapıların Rolü”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 46 (1998/1), 161-169.
- Yazıcı, Yasemin. *Eski Türkçede Paralelizm*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yıldız, Hüseyin. “Eski Türk Bengü Taşlarında Paralelizm”. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 4 (2018), 93-122.
- Yıldız, Hüseyin; Yazıcı, Yasemin; Güler, Hakan. “Mehmet Âkif'in Safahat'ında Stilistik Ögeler”. *İstiklâl Marşı ve Mehmet Âkif Ersoy (İstiklâl Marşınının Kabulünün 101. Yılı Vesilesiyle)* (Edt.: Muhammet Emin Yıldızlı - Ahmet Üstüner). İstanbul: Doğu Kütüphanesi. 2022, 163-193.
- Zülfe, Ömer. “Seyyid Nesimî'nin Tuyuğlarına Ek”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi* 2/4 (2005), 121-135.

Extended Abstract

Stylistics (*stylistique / стилистика*), which is one of the sub-branches of applied linguistics and also called stylistics or stylistics in Turkish, can be defined as a branch of science that deals with the study of all kinds of texts, especially literary texts and/or spoken language in terms of language use, stress and intonation preferences. In other words, stylistics is the study of the style that is shaped depending on the specific language varieties used by different individuals in different situations or settings. Stylistics, which stands at the intersection of literary science and linguistics and is also met with terms such as *üslûp bilim / biçem bilim / deyiş bilim* in Turkish literature, can also be evaluated as a term that shows how, to what extent and for what purpose the linguistic elements that make up a literary text are used; it can also be evaluated as a term that reveals language-related usage differences.

The term *parallelism*, which is used for *koşutçuluk* in philosophy, folklore and educational sciences too, is defined in literary studies, especially in the language of poetry, as the state of harmony between the lines in terms of form. Parallelism, also called *koşutluk*, is related to the use of words and phrases that repeat each other and correspond to each other within a whole, and the essence of parallelism is based on three points:

- equality in terms of the number of elements
- semantic relationship between words
- systematics of affixes in terms of construction and inflection

Examples of parallelism in the Turkish language can be found since the earliest period. Studies focusing on parallelism in the literature include Dilçin (2000 and 2007), Üstünova (2004), Aslan (2010), Yıldız (2018) and Yıldız-Yazıcı-Güler (2022). Dilçin 2000 and Dilçin 2007 Ottoman classical Turkish literature, Aslan 2010 Chagatai classical Turkish literature, Üstünova 2004 Anatolian Old Oghuz Turkish, Yıldız 2018 Orkhun Turkish, Yazıcı 2021 Old Turkish, Yıldız-Yazıcı-Güler 2022 modern Turkish literature dealt with the issue of parallelism on the basis of selected texts from the fields of literature. Seyyid Nesîmî's tuyuğs, which are discussed in this study, belong to the Azerbaijani Old Oghuz Turkic field in terms of language and period.

In this study, examples of parallelism as a product of Seyyid Nesîmî's stylistic ability will be discussed. The aim is to contribute to revealing the author's literary talent based on the parallel expressions in Seyyid Nesîmî's tuyuğs. Basically, six studies were utilized in the identification of Nesîmî's tuyuğs. The first of these studies is Mehmet Fatih Köksal's 'Seyyid Nesîmî'nin Bilinmeyen Tuyuğları' (Köksal 2000), the second is Ömer Zülfe's 'Seyyid Nesîmî'nin Tuyuğlarına Ek' (Zülfe 2005), and the third is Mehmet Fatih Köksal's 'Seyyid Nesîmî'nin Yayınlanmamış Şiirleri' (Köksal 2009), The fourth is Mehmet Sait Çalka's *Klasik Türk Şiirinde Tuyuğ* (Çalka 2019), the fifth is Mehmet Özdemir's 'Seyyid Nesîmî Dîvânı'nın Kayda Değer Bir Nüshası ve Şairin Neşredilmemiş Türkçe Şiirleri' (Özdemir 2020a), and the sixth is Mehmet Özdemir's 'Seyyid Nesîmî'nin Neşredilmemiş Tuyuğları' (Özdemir 2020b). Of these, the data in Çalka 2019 are included in the book study, while the others have been published as articles. In addition to these six studies, comparisons were also made with Kemal Edip Kürkcüoğlu's *Seyyid Nesîmî Dîvânı'ndan Seçmeler* (Kürkcüoğlu 1973) and Hüseyin Ayan's Ayan'ın *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni* (Ayan 2014). Thus, 600 tuyuğs were identified.

When Seyyid Nesîmî's tuyuğs are analyzed in terms of parallelism, the numerous examples can be classified into three main categories.

- Full parallelism
- Local parallelism
- Partial parallelism
 - Three-part parallelism
 - Two-part parallelism

Full parallelism is formed when words of the same type and function in the verses are

arranged in the same order with the same functional suffixes. Local parallelism, as in full parallelism, aims at arranging words of the same type and function in the strings in the same order by taking the same functional affixes in the same order. However, although in general terms all lines show parallelism, if one or a few words in a line differ from the other lines, then the feature of full parallelism disappears and the data turns into local parallelism. Also partial parallelism, like full parallelism, aims to align words of the same type and function in the lines by taking the same functional affixes in the same order. The difference of partial parallelism from full parallelism is that in a text consisting of four lines, two or three lines are in full harmony while the others are out of harmony. In other words, when the out-of-concordance strings are excluded from the evaluation, if the remaining two or three strings show complete parallelism among themselves, it is called partial parallelism. This type of data is categorized as bipartite or tripartite depending on the number of strings showing complete parallelism. If there are elements of parallelism between the lines, but non-congruent uses are scattered in the lines, irregular parallel structures can be mentioned. For example, in a text consisting of four lines of five words, the first, third and fifth words may be harmonized in all lines, but the second word may be harmonized in two different lines and the fourth word in three different lines. The type and function of the out-of-harmony words, the function and order of the affixes may be different. In this case, since parallel features draw attention and create a harmony, such data can be considered as irregular parallel structures.

In this study, which examines examples of parallelism as a product of Seyyid Nesîmî's stylistic ability, the following findings were reached:

- In the study, 600 tuyuğs were selected as a sample using Ayan 2014, Köksal 2000, Zülfe 2005, Köksal 2009, Çalka 2019, Özdemir 2020a, Özdemir 2020b.
- Examination of 600 tuyuğs identified Seyyid Nesîmî's examples of full, partial and partial parallelism. Four of the identified examples are discussed separately in each category, and only the number of the other examples is indicated at the end of the relevant section. Word (K), affix (E) and connecting elements (B) are indicated with abbreviations, and those that show commonality in more than one line are coded in bold.
- In examples of full parallelism, suffixes are used less frequently than words but are more effective in terms of commonality. In this category, binding elements also draw attention in terms of commonality.
- In examples of local parallelism, the distribution of words and affixes is close to each other. In terms of commonality, it is determined that affixes are superior and binding elements are generally absent.
- Partial parallelism data were analyzed under two subheadings: three-part and two-part parallelism. In the three-part parallelism examples, one line of the tuyu was excluded and the remaining three lines were evaluated. The distribution of words - affixes - binding elements is close to each other, and in terms of commonality, there is a similarity in number in the three categories. These examples of partial parallelism based on three lines can be evaluated in the structure of full parallelism, provided that they are limited to three lines.
- In the two-part parallelism examples, two lines of the tuyu were excluded and the remaining two lines were evaluated. It is determined that the words are distributed in proportion to the total number of affixes and binding elements, and in terms of commonality, they are close in number in three categories. These examples of partial parallelism based on two lines can be evaluated in the structure of full parallelism, provided that they are limited to two lines.
- Irregular parallel structures are also found in tuyuğs, but since they are not mature in terms of parallelism, they are not suitable for word - affix - connective element based sequence and number analysis.

In conclusion, the examples of parallelism identified from Sayyid Nesîmî's tuyuğs are effective in revealing the stylistic ability of the author. Comparing this data with the tuyuğs of other authors will undoubtedly be more effective in determining Nesîmî's literary position.